

Výchova k zubnímu zdraví na základních školách

Desátý ročník výukového programu ZDRAVÉ ZUBY

(Souborný referát)

Lekešová I.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Praha

SOUHRN

Program ZDRAVÉ ZUBY je komplexní celoplošný výukový program péče o zubní zdraví, který je na základních školách realizován již 10 let. Výukový program ZDRAVÉ ZUBY poprvé obdržely zdarma všechny základní školy v České republice v roce 2000. Od té doby jsou každým rokem na všechny základní školy v ČR rozesílány pracovní listy pro žáky, kterých je pro letošní školní rok vtištěno 730 000 a které budou rozeslány do 3986 základních škol. Program ZDRAVÉ ZUBY je zařazen do standardního vzdělávání na základních školách do výuky prvouky v 1. až 3. ročníku a přírodovědy ve 4. až 5. ročníku. Škola má tak možnost systematicky a v delším časovém úseku ovlivňovat postoje dětí k zubnímu zdraví a připravit je na přijetí odpovědnosti za své vlastní zdraví. Vzhledem k tomu, že potřeba stomatologického ošetření u školních dětí je stále vysoká (například v Praze potřebuje stomatologické ošetření až 62 % dětí), je třeba tuto situaci řešit. Jednou z možností, jak tuto situaci změnit, je vzdělávat, informovat a motivovat jak děti, tak jejich rodiče ke změně postoje k zubnímu zdraví. Projekt je podporován Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvem zdravotnictví, kanceláří WHO v ČR a odborným garantem je výbor České společnosti pro dětskou stomatologii.

Klíčová slova: program ZDRAVÉ ZUBY - potřeba stomatologického ošetření dětí - motivace dětí a rodičů k zubnímu zdraví

SUMMARY

Lekešová I.: Education to Dental Health at Elementary Schools. Tenth Year of Educational HEALTH TEETH Program

The HEALTH TEETH Program is a complex global educational program for the care of dental health which has been executed at elementary schools for 10 years. All elementary schools in the Czech Republic received the educational HEALTH TEETH Program free of charge in 2000 for the first time. Since then all elementary school annually obtain working lists for the pupils making a total of 730,000 printed copies for 2010 to be sent to 3985 elementary schools. The HEALTH TEETH Program is classified in a standard education of the first to third year of general educational course or natural sciences course at elementary schools in the first and fifth year. Every school has got the possibility of systematic and long-term time range influence on the attitude of children to dental health and to prepare them to accept the self-responsibility for their own health. In view of the fact that the need of stomatological examination in school children is still high (e.g. up to 62% of Prague children need dental care), the situation requires to be solved. One possibility to change the situation is to educate, inform and motivate the children as well as their parents to change their attitudes to dental health. The project is supported by the Ministry of Education, Youth and Sports, Ministry of Health the WHO Office in Prague and the Committee of the Czech Society for Child Stomatology is the professional guarant.

Key words: The HEALTH TEETH Program – the need of dental care in children – motivation of children and parents for dental health

Čes. Stomat., roč. 110, 2010, č. 1, s. 14–17.

HISTORIE VÝUKOVÉHO PROGRAMU

Výukový program **ZDRAVÉ ZUBY** je cílený na **zlepšení zubního zdraví** a je určen **dětem prvního stupně základních škol**. Je zařazen do standardního vzdělávání na základních školách, respektuje stávající i nově schválené dokumenty MŠMT - Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání Č.j. 15523 / 2007 - 22 ze dne 26. června 2007, tematický okruh „Člověk a jeho zdraví“ na 1. stupni ZŠ.

Program je od r. 2000 každý rok rozesílán zdarma všem základním školám v České republice. Tímto programem mají základní školy možnost systematicky a v delším časovém úseku ovlivňovat postoje dětí ke svému zdravotnímu stavu a připravovat je tak na přijetí odpovědnosti za své vlastní zdraví.

Výchova ke zdraví není pro pedagogy jednoduchá. Pro výuku zubního zdraví bylo nezbytné nutné připravit pro učitele základních škol **Manuál**, v němž jsou uvedeny odborné texty o zubním zdraví v jednotlivých kapitolách, např. stavba zubu, prořezávání zubů, hygiena ústní dutiny, kapitola zdravá výživa, prevence zubního kazu, význam preventivních prohlídek, ale také co dělat dojde-li k úrazu zubů ve škole.

Součástí programu jsou **Pracovní listy pro žáky** prvních až pátých tříd, které péči o zdravé zuby dětem poutavě přibližují. Pracovní listy jsou rozdělené podle náročnosti pro jednotlivé ročníky 1. stupně a formou soutěží, hádanek, rébusů a omalovánek je dítě do problematiky péče o zubní zdraví aktivně zapojeno (obr. 1).

Do programu byl postupně zařazen i diplom pro žáky, dvě brožury VZP – ZDRAVÉ ZUBY pro

celou rodinu, 2 plakáty s tematikou prevence úrazů zubů a pro pedagogy je určena metodická příručka, která je vlastně návodem pro učitele jak s programem ZZ pracovat.

Program má i své webové stránky **www.zdravezuby.cz**, které jsou propojeny např. s webovými stránkami České stomatologické komory, se sekci prevence.

Internetové stránky programu ZDRAVÉ ZUBY

Program má své internetové stránky **www.zdravezuby.cz**, které jsou graficky zpracovány tak, aby oslovily děti, rodiče, pedagogy, stomatology i veřejnost. Fórum slouží ke komunikaci s veřejností, ale i s pedagogy, stomatology a všemi, kteří mají o dané téma zájem. Jednotlivé sekce jsou pravidelně doplňovány o aktuální informace, které se týkají programu ZDRAVÉ ZUBY – pravidla soutěže, připravované semináře pro pedagogy. Na této internetové adrese je pro děti dané věkové kategorie připravena interaktivní výuková počítačová hra s problematikou zubního zdraví. Je připravena v souladu s celým programem a vychází z pracovních listů pro žáky.

Příprava pedagogů

Kontaktními a klíčovými osobami programu na základních školách jsou pedagogové a jejich příprava probíhá formou odborně metodických, regionálních seminářů. Pořádání seminářů pro pedagogy pokládáme za velmi důležité, protože učitelé jsou seznamováni nejen s novinkami programu, ale účast na těchto seminářích zajišťuje informovanost a motivaci pedagogů k zavedení a realizaci progra-

Obr. 1. Co všechno program Zdravé zuby obsahuje.

mu ZDRAVÉ ZUBY na základních školách. Diskuse v rámci seminářů je velmi zajímavá a vede k vyjasnění jak organizačních, tak výukových problémů. Tyto vzdělávací semináře pro pedagogy jsou akreditovány MŠMT ČR Č.j. 9004/2009-25-75. K 31. červnu 2009 se uskutečnilo 88 seminářů a proškoleno bylo 2856 pedagogů.

ZDRAVÉ ZUBY pro celou rodinu

Program ZDRAVÉ ZUBY je programem, který má za cíl zlepšit nejen postoje dětí k péči o zubní zdraví, ale jejich prostřednictvím (přenos informací a znalostí) se podílet i na zvýšení informovanosti, a tím i na zlepšení zubního zdraví i jejich rodičů.

Pro rodiče školních dětí jsme v rámci projektu a za podpory Všeobecné zdravotní pojišťovny publikovali brožury „Školní děti a dospívající mládež“ a „Těhotná žena, novorozenec, batole a předškolní dítě“. V první publikaci jsou informace pro rodiče školních a dospívajících dětí nejen o významu preventivních prohlídek, hygieně chrupu, ale také jak pomoci zajistit dětem zdravé zuby i správnou výživou a fluoridovou prevencí. Druhá publikace je vhodná zejména pro rodiče předškolních dětí. Obě brožury jsou k dispozici v pobočkách Všeobecné zdravotní pojišťovny.

Soutěž ZDRAVÉ ZUBY

Součástí programu ZDRAVÉ ZUBY je i stejnojmenná soutěž. Děti v rámci programu obdrží soutěžní kartičku a pokud s ní navštíví zubního lékaře a absolvují preventivní prohlídku, mohou se zapojit do soutěže o hodnotné ceny. Do posledního, **osmého** ročníku soutěže, se zapojilo 12 057 dětí. Od počátku soutěže již preventivní prohlídku absolvovalo a do soutěže se zapojilo **134 998** dětí z celé České republiky.

HODNOCENÍ VÝUKOVÉHO PROGRAMU ZDRAVÉ ZUBY V ROCE 2004

Grant č. 8009 /04 Národní program Zdraví, MZ ČR

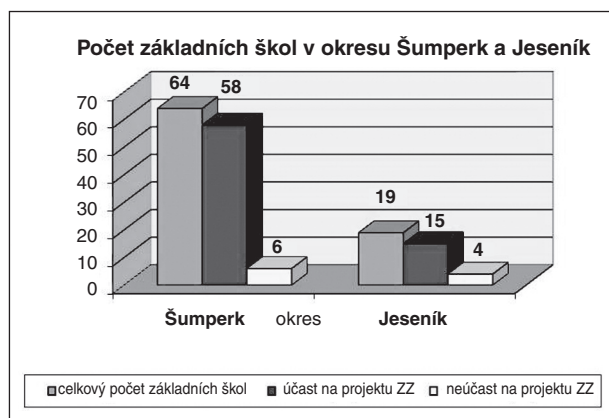
Opodstatnění soutěže, přivést do stomatologických ordinací co nejvíce školních dětí k preventivním prohlídkám, potvrdilo i hodnocení programu po 4 letech jeho realizace na základních školách v Praze a v Brně. Výsledky evaluační studie (Grant č. 8009 /04 Národní program Zdraví, MZ ČR) byly alarmující. Ukázaly, že rodiče si stále neuvědomují, že mají odpovědnost za zubní zdraví svých dětí. V roce 2004 bylo jen 9 % pražských dětí v 5. třídách sanováno a téměř dvě třetiny dětí (62 %) potřebovalo stomatologické ošetření. Podrobné výsledky vyšetření jsou uvedeny v časopisu Praktické zubní lékařství, 2005, č. 6, s. 125-133.

Účast základních škol v programu ZDRAVÉ ZUBY

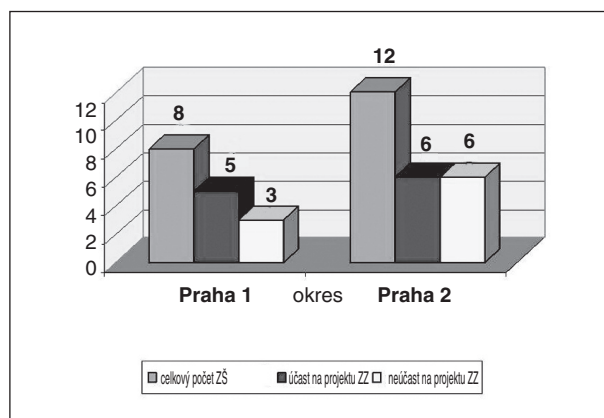
V roce 2006 jsme požádali o spolupráci zdravotní ústavy, které provedly monitorování programu na základních školách v různých regionech České republiky. Na základě analýzy výsledků z monitoringu jsme chtěli navrhnout další strategii a pokračování programu.

Výsledky ukázaly, že zapojení základních škol do programu je postupné a velmi aktivní. Zdravotní ústav se sídlem v Olomouci provedl zmapování účasti základních škol na programu ZDRAVÉ ZUBY v lokalitách Šumperk a Jeseník.

V Šumperku je 64 základních škol a z toho se 58 škol programu v této lokalitě účastní a v Jeseníku z 19 základních škol na programu participuje 15 základních škol. Celkový počet dětí z obou lokalit, které program ovlivní, je 6131 školáků (graf 1).

Graf 1. Účast základních škol v programu ZDRAVÉ ZUBY v lokalitách Šumperk a Jeseník.

Graf 2. Účast základních škol v programu ZDRAVÉ ZUBY v Praze 1 a v Praze 2.

Poněkud odlišná je situace v Praze, kde Zdravotní ústav Praha monitoroval základní školy v Praze 1 a 2. Z osmi základních škol v Praze 1 se programu účastní 5 škol a v Praze 2 z počtu 12 na programu participuje 6 škol (graf 2).

Důvodem nižší účasti v programu je podle našeho názoru poměrně velká fluktuace pedagogických pracovníků ve školství v Praze, a proto jsme pro tento region zvýšili počet pedagogických seminářů s cílem motivovat pedagogy k výuce zubního zdraví v rámci výukového programu ZDRAVÉ ZUBY.

JSOU MOŽNÁ DALŠÍ ZLEPŠENÍ PROGRAMU? CO NAVRHUJÍ PEDAGOGOVÉ!

Pedagogové, kteří mají zkušenosti s realizací programu ZDRAVÉ ZUBY, ukazují na možnosti dalšího zlepšení programu. Téměř 80 % z nich navrhuje doplnit program o **videokazetu**, zejména s tematikou výuky hygienických programů v péči o zubní zdraví. Učitelé by také uvítali (67 %) **besedu se stomatologem**, který by děti motivoval k účasti na preventivních prohlídkách a vedl diskusi s dětmi o jejich problémech v oblasti zubního zdraví.

Odpovědnost rodičů

V roce 1990 došlo ke zrušení systematické péče a **odpovědnost za zubní zdraví dětí přešla na rodiče**. Současná situace ukazuje, zejména

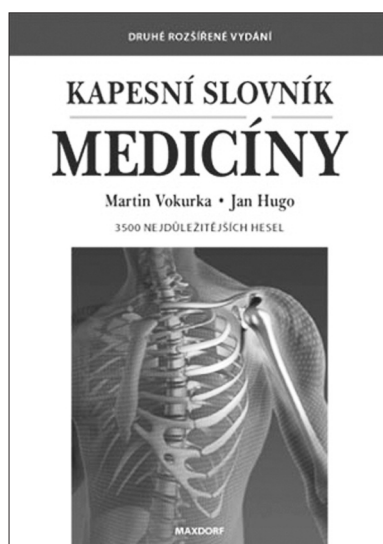
u pražských dětí, že rodiče stále ještě tuto odpovědnost podceňují a zubního lékaře navštěvují, až když má dítě bolesti zubů. O tom, jak jsou děti ošetřeny, máme stále nedostatek informací. Přestože výsledky šetření v polovině devadesátých let ukázaly na nedostatečně zajištěnou stomatologickou péči u mladé generace, nedošlo k žádným zásadním změnám a návrhům, jak tuto situaci u školních dětí zlepšit. **Domníváme se, že jednou z možností jak tuto situaci řešit, je vzdělávat, informovat a motivovat jak děti, tak jejich rodiče, ke změně postoje k zubnímu zdraví.**

Věříme, že program ZDRAVÉ ZUBY, spolupráce učitelů, stomatologů a rodičů, zajistí školním dětem udržet a zlepšit jejich zubní zdraví. Upozorňujeme na webovou stránku programu ZDRAVÉ ZUBY - www.zdravezuby.cz. a v případě zájmu o program se těšíme na spolupráci s vámi.

Poděkování

Za spolupráci při přípravě článku děkuji PaDr. Lence Kubrichtové, koordinátorce pedagogické části programu ZDRAVÉ ZUBY.

*MUDr. Iva Lekešová, CSc.
Ministerstvo školství, mládeže
a tělovýchovy ČR
Karmelitská 7
118 12 Praha 1
e-mail: lekesova@msmt.cz*

KAPESNÍ SLOVNÍK MEDICÍNY (2. VYDÁNÍ)

Martin Vokurka, Jan Hugo

Druhé rozšířené vydání kapesní verze lékařského slovníku obsahuje přibližně 3500 nejdůležitějších lékařských termínů. Kniha je zdrojem základních informací o zdraví a nemocech pro nejširší čtenářskou obec.

Vydalo nakladatelství Maxdorf v roce 2008, 192 str., cena 195 Kč, formát A6, brož., ISBN: 978-80-7345-163-9.

Objednávky můžete posílat na adresu: Nakladatelské a tiskové středisko ČLS JEP, Sokolská 31, 120 26 Praha 2, fax: 224 266 226, e-mail: nts@cls.cz. Na objednávce laskavě uveďte i jméno časopisu, v němž jste se o knize dozvěděli.